

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ МУТАХАССИСЛАР ТАЙЁРЛАШ СИФАТИГА КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВ

Рахматов Бахриддин Бурибоевич

*иқт.фан.номзоди
менежмент кафедрасининг доценти
Самарканд иқтисодиёт ва сервис институти
E-mail: braxmatov55@gmail.com
ORCID:0000-0001-5358-4191*

Аннотация

Мақолада Янги Ўзбекистонда юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини ошириш долзарб бўлиб бораётганлигини инобатга олиб, таълим амалиётида қўлланиб келинаётган махсус давлат дастурининг айрим жиҳатлари тадқиқ этилган. Дастур доирасида таълим сифатини ошириш борасидаги муаммоларга концептуал ёндашув ва йўналишлар таҳлил қилиниб, юқори малакали мутахассислар тайёрлаш бўйича таклиф ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: сифат, таълим ва тарбия, илм-фан ва инновациялар, мутахассислар, меҳнат бозори, халқаро рейтинг тизими, таълим тизими, мақсадли кўрсаткичлар.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ ПОДХОД К КАЧЕСТВУ ПОДГОТОВКИ ВЫСОКОКВАЛИФИЦИРОВАННЫХ КАДРОВ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ

Рахматов Бахриддин Бурибоевич

*канд.экон. наук
доцент кафедры менеджмент
Самаркандский институт экономики и сервиса
E-mail: braxmatov55@gmail.com
ORCID:0000-0001-5358-4191*

Аннотация

В статье исследуются некоторые аспекты действующей государственной образовательной программы в условиях актуализации проблемы повышения качества подготовки высококвалифицированных специалистов в Новом Узбекистане. Проанализированы концептуальные подходы к проблеме повышения качества подготовки кадров в рамках программы, даны предложения и рекомендации по подготовке

высококвалифицированных специалистов.

Ключевые слова: качество, образование и обучение, наука и инновации, специалисты, рынок труда, международная рейтинговая система, система образования, целевые показатели.

A CONCEPTUAL APPROACH TO THE QUALITY OF TRAINING OF HIGHLY QUALIFIED PERSONNEL IN THE NEW UZBEKISTAN

Rakhmatov Bakhridin Buriboevich

Candidate of Economic Sciences

Associate Professor of the

Department of Management

Samarkand Institute of Economics and Service

E-mail: braxmatov55@gmail.com

ORCID:0000-0001-5358-4191

Abstract

The article examines some aspects of the current state educational program in the context of the actualization of the problem of improving the quality of training of highly qualified specialists in New Uzbekistan. Conceptual approaches to the problem of improving the quality of personnel training within the framework of the program are analyzed, proposals and recommendations for the training of highly qualified specialists are given.

Keywords: quality, education and training, science and innovation, specialists, labor market, international rating system, education system, targets.

Кириш

Ўзбекистон ижтимоий иқтисодий ривожланишнинг маҳсули сифатидаги янги Учинчи Ренессанс даврига миллий ғоямизнинг асосий устунлари ҳисобланмиш таълим сифатини такомиллаштириш, илм-фан ва инновацияларни кенг қўллашда амалга жорий этиш орқали қадам қўймоқда.

Шу сабаб Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёев Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига қилган мурожаатида “Таълим сифатини ошириш — Янги Ўзбекистон тараққиётининг яккаю ягона тўғри йўлидир”, деб таъкидлаган эдилар [1].

Мамлакат бўй-борада табора ўсиб ва улғайиб бораётган ишчи кучи ресурсларига, айниқса ёш авлод салоҳиятига таянади. Шунинг учун ҳам давлатимиз раҳбари ташаббуси билан 2023 йил юртимизда “Инсонга эътибор

ва сифатли таълим йили" деб эълон қилинди

Ўзбекистон Республикасида олий таълимни тизимли ислоҳ қилиш замонавий билим ва юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга, мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтаришга, олий таълимни модернизация қилишга, илғор таълим технологияларига асосланган ҳолда ижтимоий соҳа ва иқтисодиёт тармоқларини ривожлантириш вазифаларни ҳал қила оладиган олий касбий таълим беришга йўналтирилди. Ҳозирда ОТМлари Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорига асосан, олий таълим ташкилотлари ўртасида соғлом рақобат муҳитини яратиш, таълим сифатини янада юқори босқичга олиб чиқиш ва уларни халқаро рейтингларга кириши устида иш олиб боришмоқда.

ОТМ битирувчилари томонидан кўп ҳолларда иқтисодиёт соҳаларида таклиф этилаётган иш ўрни, меҳнат ҳақи даражаси ва меҳнат шароитларидан мамнун эмаслиги туфайли, таклиф этилаётган мутахассисликларига мос келувчи иш ўринларини рад этиш ҳоллари учрамоқда. Ўз навбатида, айрим иқтисодиёт соҳаларида кадрларнинг ортиқчалиги ва уларнинг касбий тайёргарлик сифати даражаси юқори эмаслиги ёш мутахассисларнинг қобилиятларидан тўлиқ фойдаланмаслик ҳолатларини келтириб чиқармоқда. ОТМ битирувчиларнинг иқтисодиёт соҳаларида муносиб иш ўрнини топишига, бозор муносабатлари қонунлари ва шароитига тез мослашувида қуйдаги, яъни:

иқтисодиёт соҳалари ҳамда таълим хизматлари бозори ўртасидаги алоқаларни таъминловчи механизмларнинг самарали ишламаслиги;

айрим ҳолларда касбий таркибнинг иқтисодиёт соҳаларидаги иш ўринлари тузилмасига мос келмаслиги;

иқтисодиёт соҳаларида кадрлар сиёсатининг такомил эмаслиги;

битирувчиларнинг иш берувчилар билан музокаралар олиб бориши бўйича етарлича кўникма ва маълумотларга эга эмаслик каби тўсиқлар мавжуд.

Адабиётлар шарҳи

Сифат – бу мураккаб иқтисодий ва социал тушунча бўлиб, унга олимлар томонидан кўплаб таърифлар берилган.

Эрамиздан олдин III асрда яшаб ўтган Арасту (Аристотель) сифатни “предметлар орасидаги фарқлар”, “яхши – ёмон” белгилари деб тушунтирган

бўлса, Гегель (XIX аср) сифат бу нарсанинг биринчи навбатда ҳаққиқий, аниқ мавжудлиги билан аниқланса, нарса сифатини йўқотиши билан у ўзлигидан марҳум бўлади, деб таърифлаган.

Қадимги хитойликлар фикрига кўра, сифат Иероглифи икки белгидан, яъни “мувозанат” ва “пўл”дан иборат (сифат = мувозанат + пул). Шу сабабли улар сифат “юқори нафли”, “қимматли” тушунчаларига мос келади, деб таърифлаган. Исикава К. сифат – талабни реал қондирувчи хосса, Джуран Дж. сифат – фойдаланишга яроқли номоддий концепт, истеъмолчини қониқтириш даражаси сифатида қўллаш кераклигини билдиришган.

Таълим сифати кенг қамровли тушунча бўлиб, уни таъминлаш бир қатор омилларга боғлиқдир. Бу борда хорижий ва мамлакатимиз олимларининг турли хил қарашлари мавжуд бўлиб, уларнинг мазмуни, умумий ҳамда фарқли жиҳатларини ўрганиш мақсадга мувофиқдир.

Масалан, академик А.М. Новиков ва Д.А. Новиковларнинг фикрича, «Таълим сифати деганда – меъёрий талаблар, ижтимоий ва шахс эҳтиёжларига мос келадиган таълим натижаси даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар тизими тушинилади» [3]. Демак, олимларнинг фикрича, таълим сифати компонентлари меъёрий талаблар, ижтимоий ва шахсий эҳтиёждан иборат. Уни баҳолаш учун эса ушбу компонентлар даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар тизимини аниқлаш зарур.

А.М. Кацнинг фикрича, “Таълим сифати шахс, жамият ва давлатнинг белгиланган талабларини қондириш даражасини ифодаловчи таълим элементлари йиғиндиси” ҳисобланади [4]. В.Н. Малькова “... таълим сифати – ўқувчининг мавжуд ижтимоий шароитларга мослашишини ифодаловчи муносабатлар тизими”, деган қарашни билдиради [5].

Сўнгги йилларда мамлакатимизда олий таълим тизимини ривожлантириш масалаларига бағишланган илмий тадқиқот ишлари академик С.С. Ғуломов, Қ.Х. Абдурахмонов, Б.Ю. Ходиев, Т.З. Тешабоев, М.Х. Саидов ва бошқалар томонидан бажарилган. Ушбу олимлар асосан, олий таълим тизимида таълим хизматларини ривожлантириш, олий таълим тизимини ахборот-коммуникация технологиялари орқали бошқариш, олий таълим тизимини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш масалаларига алоҳида эътибор берган. Бизнинг фикримизча, олий таълим тизимини фақатгина молиявий ёки иқтисодий томондан тадқиқ қилиш орқали ривожлантириб бўлмайди, аксинча ОТМларимизни ТОП-1000 талик рўйхатга кириши учун стратегик илмий янгиликлар ишлаб чиқиш, чора-тадбирлар режаларини тузиш мақсадга мувофиқдир.

Таҳлил ва натижалар Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва

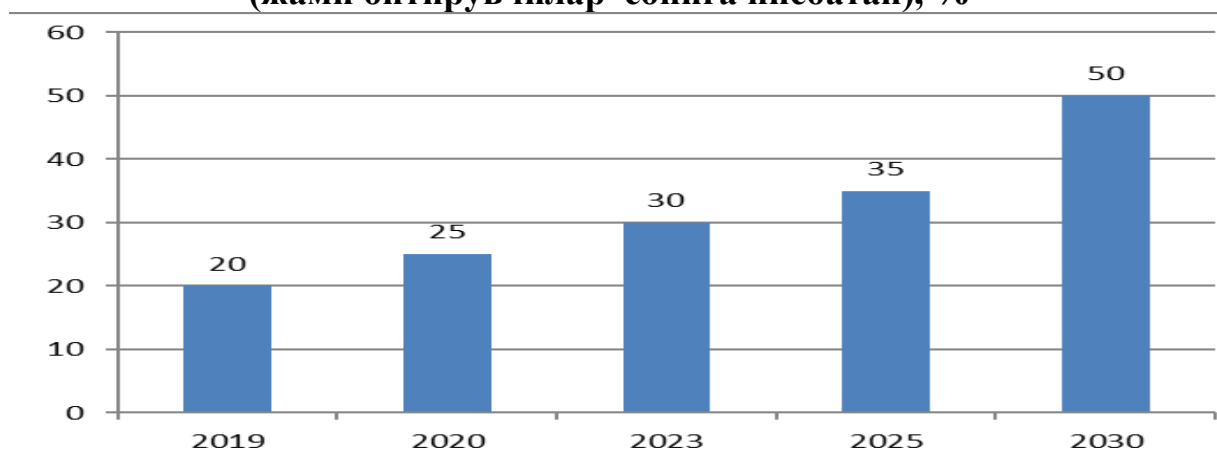
инновациялар вазирлиги

Ҳозирги вақтда олий таълим тизимининг ривожлантиришнинг концептуал асослари ва стратегик мақсадлари шакллантирилган бўлиб, улар куйдагилардан иборат.

Биринчидан, ёшларни олий таълим билан қамров даражасини ошириш, уларнинг таълим олишга бўлган ҳуқуқларини руёбга чиқариш.

1-диаграмма.

Ўзбекистонда ёшларни Олий таълим билан қамров даражаси (жами битирувчилар сонига нисбатан), %*

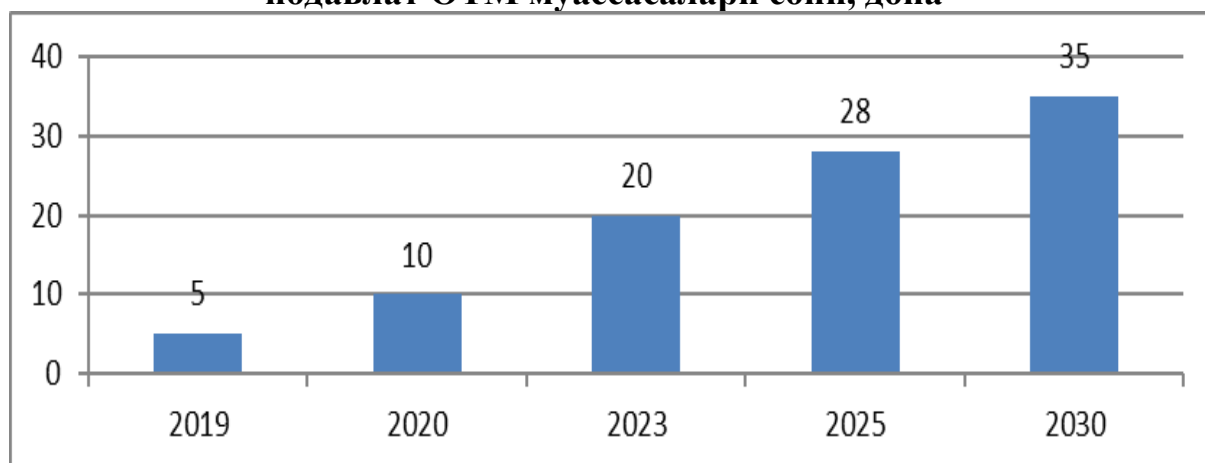
* Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги, Иқтисодиёт ва молия вазирлиги маълумоти.

Жадвал маълумотларига кўра, мамлакатда Олий таълим билан қамров даражаси 2019 йилга нисбатан қарайиб икки баравардан ортиб, 2030 йилда 50%ни ташкил этади.

Бу эса, ўз урнида, давлат ва нодавлат ОТМ муассасалари сонини купайтиришни талаб этади.

2-диаграмма.

Ўзбекистонда давлат – хусусий шериклик шартлари асосида нодавлат ОТМ муассасалари сони, дон*

* Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги,

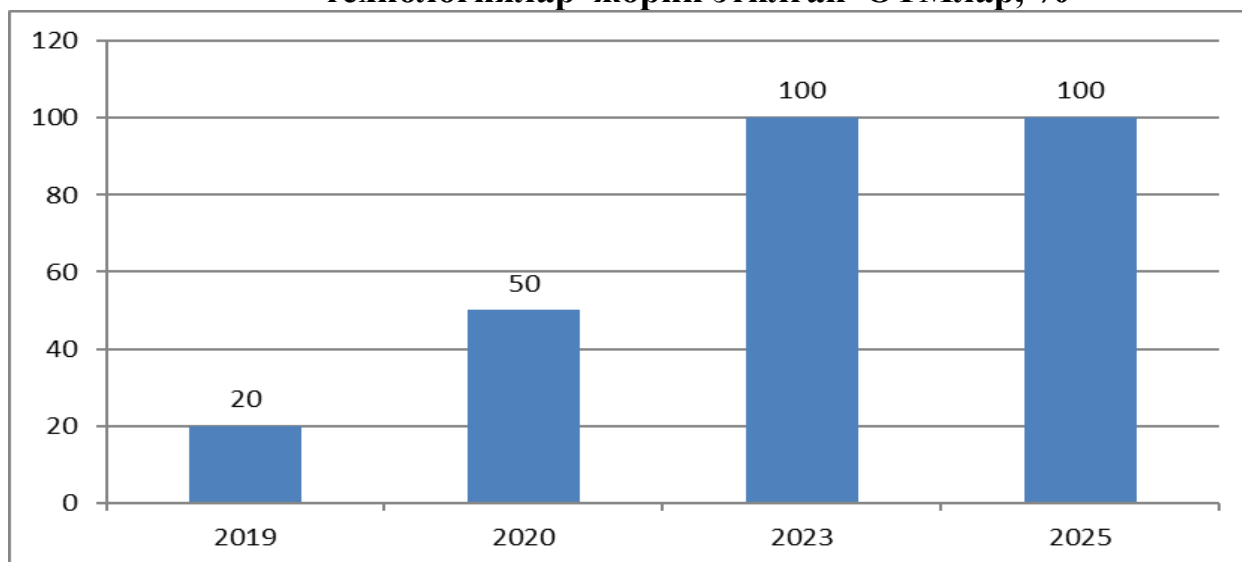
Инвестициялар, саноат ва савдо вазирлиги, Ташқи ишлар вазирлиги, Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси, Давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш агентлиги маълумоти.

Жадвал маълумотларига биноан, давлат – хусусий шериклик шартлари асосида нодавлат ОТМ муассасалари сони 2019 йилда 5 тани ташкил этган булса, 2030 йилда 7 барабар купайиб, 35тани ташкил этиши кўзда тутилмоқда.

Иккинчидан, ОТМларда таълим сифатини ошириш мақсадида электрон таълим бошқарув тизимини яратиш ва такомиллаштиришни амалга ошириш талаб этилади.

3-диаграмма.

«EMINBAR» электрон платформаси, онлайн, вебинар, технологиялар жорий этилган ОТМлар, %

*Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Рақамли технологиялар вазирлиги маълумоти.

Диаграмма маълумотларига биноан, «E-MINBAR» электрон платформаси, онлайн, вебинар, технологиялар жорий этилган ОТМлар 20 фоизни ташкил этган булса, 2025 йилда уларнинг салмоғи 100 фоизга етказилади.

Учинчидан, иш берувчилар томонидан берилган рейтинг балларини энг кўп тўплаган ОТМларга Ўзбекистон миллий университети, Самарқанд давлат университети, Тошкент ахборот технологиялари университети, Тошкент тиббиёт академияси, Самарқанд давлат тиббиёт институтлари киритилганлигини қайд этиш мумкин.

Мутахассислар томонидан бир қатор иш берувчилар ўртасида юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатига тегишли сўровномалар

утказилган ва олинган жавобларда қуйдагича натижалар қайд этилган.

1-жадвал.

**Ўтказилган сўровномалардан олинган жавоблар*
натижалари**

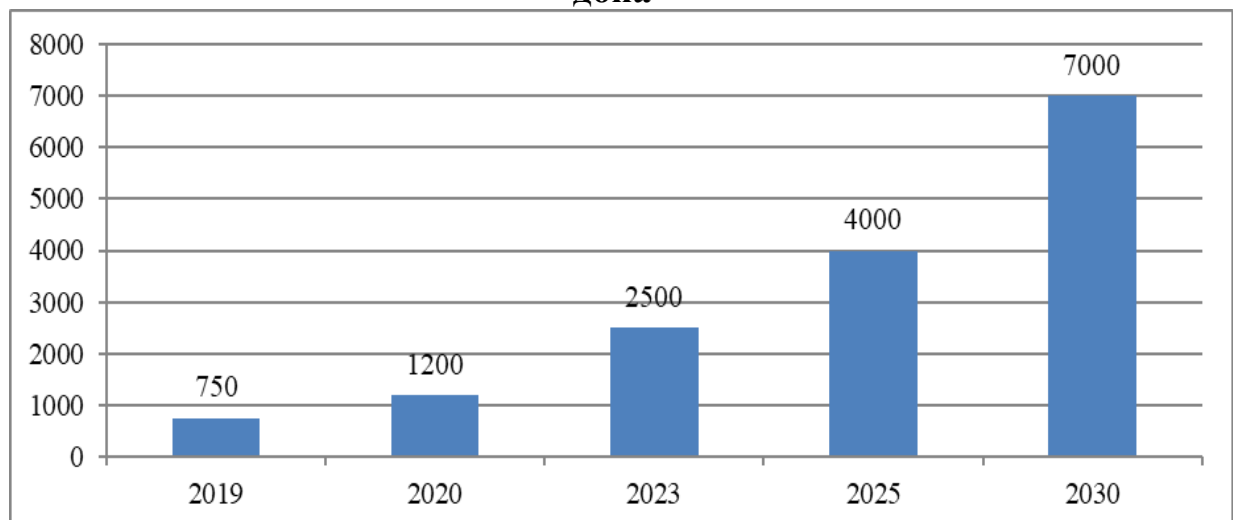
№	Сўровнома мазмуни	Сўровномадаги ижобий натижалар салмоғи, %
1.	Битирувчиларнинг келгусида ўсиш имкониятлари	85,3
2.	Битирувчиларнинг билим даражаси ва амалий кўникмаси	84,5
3.	ОТМларнинг кадрлар тайёрлаш сифати	82,5
4.	ОТМнинг иш берувчилар билан ҳамкорлик даражаси	80,2

* Исмаилов Х.М. Олий таълим муассасаларини дунёнинг етакчи рейтинг агентликларининг 1000 талик рўйхатига киритиш масалалари.

Тўртинчидан, олий таълим муассасаларида халқаро эътироф этилган нашрлар (Scopus), «ScienceDirect», «Web of Science» ва бошқа халқаро илмий-техник маълумотлар базасида индексланувчи журналлардаги мақолалар сонини ошириш белгиланган.

4-диаграмма.

Халқаро илмий-техник маълумотлар базасида индексланувчи журналлардаги мақолалар сони, дона*

* Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги, Фанлар академияси маълумоти.

Жадвал маълумотларига биноан, халқаро илмий-техник маълумотлар базасида индексланувчи журналлардаги мақолалар сони 2019 йилдаги 750

донадан 2030 йилда 7000тага кўпайиши назарда тутилган.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, хориж тажрибаларидан келиб чиқиб, олий таълим муассасалари келгусида таълим сифатини яхшилаш ва рейтингда ТОП-1000 талик рўйхатга кириш учун куйидаги вазифаларни бажариши зарур деб уйлаймиз:

1. ОТМларда хорижий тажрибани мукамал ўрганиш, инновацияларни жалб қилиш ва илғор ўқув дастурларини жорий қилиш.
2. SWOT-таҳлил асосида ОТМларнинг таълим сифати бўйича кучли ва заиф томонлари, имкониялари ва рискларини ўз ичига олган таҳлилларни ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий қилиш.
3. Илғор хориж тажрибаси асосида ОТМда таълим сифатини баҳолаб бориш механизмини йўлга қўйиш.
4. Педагог ва раҳбар кадрларни ҳамкор хорижий олий таълим муассасаларига шартномалар асосида малака оширишга юбориш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига мурожаати, 2021 йил 20 декабр. – Фойдаланиш манбаи: <https://president.uz/uz/lists/view/4057>
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 8 октябр №ПФ-5847 Фармони. – Фойдаланиш манбаи: <https://lex.uz/docs/4545884>
3. Новиков А.М., Д.А. Новиков. Как оценивать качество образования? – Режим доступа: www.anovikov.ru
4. Кац А.М. Теория и применение регуляторов скорости с упруго-присоединенным катарактом. – Режим доступа: www.mathnet.ru/at13796
5. Малькова В.А. Новое понимание качества образования формируется в ответ ... – Режим доступа: studopedia.ru/11_140699_vnmalkova.htm